

NISZCZEĆ (90) *vb impf*

-łcz- (40), -łcz- (40), -łcz- (4), -łcz- (2), -scz- (2), -łcz- (1), -zcz- (1).

inf niszczeć (13). \diamond *praes 1 sg* niszczeję (14). \diamond *3 sg* niszczeje (29). \diamond *3 pl* niszczeją (23). \diamond *praet 3 sg m* niszczał (2). *f* niszczała (2). \diamond *3 pl m pers* niszcze(e)li (1). *subst* niszczały (2). \diamond *con 3 sg f* niszczałyby, by niszczała (2). *n* by niszczało (1). \diamond [1 *pl m pers* byśmy niszczeeli.] \diamond *3 pl subst* by niszczały (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

*Marnieć, psuć się, ginąć, zanikać, w niwecz się obracać; podupadać; consumi PolAnt, Mącz, Calep, Vulg; abolescere, tabescere Mącz, Calep Cn; consenescere, (e)vanescere, extabescere Mącz, Cn; ascendere PolAnt; absumi, contabescere, distabescere, exolere, intabescere, perire, senescere Mącz; amitti, decrescere, minuere, minui, perire Modrz; deperire Calep; destrui, evacuare Vulg; aboleri, deflorescere, dilabi, disperire, emori, exolescere, in nihilum interire, labi, liqui, occidere, ad nihilum funditus recidere a. redire a. venire, senere Cn (90) : A w ziemiach krześcianńkich, iako w Norwegiey y w Filandiey, gdy sie ludzie żegnaią tedy on głos [duchów złych] oddala sie, á tak z nienagła niŹczieie [elabunt et cessant]. *MiechGlab* *5; oto Kupcy w PolŹce niŹczieiá/ oto drogość v nas wielka/ oto Ferdynánd Cefarz fklády nowe ná SłáŹku poczynił *OrzRozm* S4v; *BielKron* 119; Distabescere, id est tabescere, NyŹczeć/ Mdleć/ Wyędnać. *Mącz* 90d; Sciens, vivens, vidensque pereo, Będąc przy rozumie/ Bączności. Zywiąć á widząc niŹczeyę. *Mącz* 105c; Exoleo et exolesco, PrzeŹtáwam rość/ Íchodzę/ Ítárzeyę sie/ niŹczeyę. *Mącz* 262a, 382c, 433a, 437d, 438a, 475b; Ma tá chorobá ofoby trzy/ á iedná iest kiedy fye ciáło nietuczy á zówždy niŹczieie/ á nic nieprzybywa/ á stąd przychodzi Íczurość á márfzczliwość. *SienLek* 91v, 6; *GrzegŚm* 3; Káżdá rzecz Íprochniála niŹczieie [Omne opus putridum deficit]/ á iego Íprawcá Ípołu z nim ginie. *BudBib Eccli* 14/20; A to co wietŹzeie y Ítárzeie sie/ tedy teŹ y niŹczieie. *CzechRozm* 93v; iáko [papież] co dzień bárziew á bárziew niŹczieie. *CzechRozm* 255; *NiemObr* 166; *ReszPrz* 70; *GórnRozm* L3v; zá ktorá [niezgodą] rzeczypoŹpolité niŹczieiá. *KochWr* 20; *Calep* 6b, 1043b; Wzdychanie vŹtáwiczne/ twą lutość wzruŹyło/ A w teŹkniczy/ z záloŹciá/ niŹczeć obroniło. *GrabowSet* V2v; *WujNT* 1.Cor 2/6; Więc rzemioŹlá niŹczieiá/ gdy wŹyŹtkie iákmiarz ćwiczenia/ bráctwá/ ábo porzádky ich/ ná opilŹtwie íá záfádzonc. *PowodPr* 74.*

niszczeć dla czego (2): *FalZioł* V 73v; Od tego poczęło Cefárfstwo niŹczeć dla wnétrzných walk/ ták iż k fwey pirwŹzey powadze nie mogło przydź Ínadź áż do tego czáfu. *BielKron* 180v.

niszczeć od czego (3): Miseria et dolore tabescere, Od nędze á boleŹci niŹczeć. *Mącz* 437d, 432d; *WitosłLut* A3v.

niszczeć z czego (2): s tey przyczyny y z ínfzych tákowych/ RzeczypoŹpolita niŹczieie. *BielKron* 416v; *ModrzBaz* I32v.

niszczeć przez kogo (1): Widząc pogáńfcy bífkupi iż ich koŹcioły przezeń [Źw. Marka] niŹczáły/ wrzuciłi mu powroz ná Ízyię *BielKron* 143v.

niszczeć czym [= z powodu czego] (6): *WujJudConf* 121; *ModrzBaz* 109v; Y ogniem kray MoŹkiewŹki niŹczáł/ y Ízáblámi. *KochJez* B3; Abowiem domy Szlacheckie/ członkámi íá RzeczypoŹp: á gdy te członki vtratámi niŹczieiá/ tedy ciáłu/ to iest RzeczypoŹp: dobrze bydź nie moŹe. *GórnRozm*

L3, K3v; *ActReg* 44; [ábyfmy żyć mogli/ á nie niŝczéli niedoftátkiem [*et non consumamur inopia*] *WujBib Gen* 42/2 (*Linde*)].

niszczyć przed czym (1): á zacnońc iego iáko łfátá przed mołem niŝczieie *RejPs* 59v.

niszczyć na czym (2): Flanguéo, Niŝczyeę ná mocy/ Mdleyę/ lenieyę/ Oćiezeyę. *Mqcz* 183d, 437b.

W połączeniach szeregowych (2): ROzpłodził fie Turecki Lud/ rozmogł y wynioś ku gorze ták bárzo/ iż iuż nie przydzie mu ná inŝáz/ iedno ná doł ŝchodźic/ ginąc á niŝczieć/ bo thák bywa według przyrodzenia wŝelkich rzeczy *BielSpr* 58; *SkarŻyw* 463.

W przeciwstawieniach: »mnożyć się (3), rość (2), budować, gory wziąć, stwierdzać się, urosnąć, wystawiać się, zamnażać się ... niszczyć« [*w tym: budować i wystawiać się* (1), *rość i zamnażać się* (1), *stwierdzać się i mnożyć* (1), *urosnąć, gory wziąć* (1)] (11): *GroicPorz* b3v; *RejWiz* 7; A to też ieft rzecz pewna y prawdziwa/ iż prze wtrátę niepotrzebną niŝczyią bogáctwá/ á prze ŝkromny á pomierny y porządny ŝáfunek/ mnożá ŝię [*prodigalitate opes minui, parsimonia augeri*], *ModrzBaz* 22; A iáko wŝytkie inŝe náuki/ ták y rycerŝka roście y niŝczieie/ ták wychowánim/ iáko ćwiczeniem. *ModrzBaz* 109v, 9; która [*stolica niezborności*] iáko przez długi czás budować y wyftáwiác fię miálá/ ták też powoli niŝczieć muŝi. *NiemObr* 164, 165.

W porównaniach (10): Abowiem, nie ináczey iáko dym od wiátru rozniefiony/ ták prętko niŝczyią dni moie/ ták iż iáko wágl zezchły wemnie kołci moie *RejPs* 148, 59v; *BibRadz Ps* 90/9; Abowiem iáko ŝtádá owiec z nienaglá niŝczyią/ kiedy iágniátká nie s pilnoŝciá opatrzone bywáią *RejPosWstaw* [41³]v; Iáko wodá ŝiáknie w ziemię/ Ták niŝczieie ludzkie plemię. *KochPs* 137, 31, 169; Boć przed twym gniewem [*Boże*] ztáiem,: Ták iáko ŝnieg niŝczieie/ Kiedy mu Słóńce niebieŝkie dogrzeie. *KochTr* 19; *GrabowSet* L2; chwałá Boża religiey Kátholickiey pomnożenie bierze: á przeciwné błędy iáko ŝnieg táią y niŝczyią. *PowodPr* 26.

W charakterystycznych połączeniach: *niszczyć pomálu, powoli, prędko, z naglá, z nienacka* (2), *z nienaglá*.

Przysłowie: Abowiem zgodą/ mále rzeczy mnożá fye/ á niezgodą wielkie niŝczyią. *GroicPorz* b3v.

Zwrot: »z gruntu niszczyć« (1): Wyŝieczoné [*krzaki*] w ogniu leżá/ niémáŝ kto rátuiać/ A z gruntu práwie niŝczyią *KochPs* 122.

Szeregi: »drobnieć i niszczyć« (1): Nuŝ dzielenim bráćiey/ máiętnoŝci po Oycu/ iáko *familie* wielkie drobnieią y niŝczyią *GórnRozm* K3v.

»ginąć, (a, abo) niszczyć« [*szyk 3:2*] (5): Vdáváią fię [*bracia*] iná drogá/ y niŝczyią á práwie giná [*ascendent in nihilum et peribunt*] *BibRadz Iob* 6/18; á v lákomcá wŝytko iáwnie ginie/ wŝytko niŝczieie/ że czáfem/ iáko ono powiedáią/ niémáŝ czym y kotki s kátá wywabić. *RejZwierc* 67v; *NiemObr* 71; Consumor – Ginę, niŝczyię. *Calep* 250b, 307b.

»schodźic i (a) niszczyć; niszczyć i na doł iŝć« (2 : 1): Zydowŝki zakon [...] od tego czáfu kthorego Prorocy v nich przeŝtáli wftáwicźnie niŝczáł y nádoł ŝzedł. *BielKron* 265v; Postquam extenuari, spem nostram et evanescere vidi mutavi sententiam, Yákom obacził że nádzieyá náŝzá ŝchodźiła y niŝczáła odmieniłem vmysł ŝwóy. *Mqcz* [407]c, 437b.

»truchleć a niszczyć« (1): Bo iuż iego [*chorego*] przyrodzenie truchleie á niŹczieie/ dla barzo iadowitego zarażenia. *FalZioł* V 73v.

»niszczyć i ustawać« (1): Gdzie oto widzicie/ iżem ieŹ dofyc duży [...] a coŹ potem iednak znienácka niŹczieię i wŹtawam *MurzHist* O.

»niszczyć i z gruntu się wykorzeniać« (1): że dáry ludziom od Bogá dáne/ ieŹli pilnoŹciá bywáiá ćwiczone/ stwierdzáiá się y mnożą/ á ieŹli bywáiá zániedbáne/ niŹczieię y z gruntu się wykorzeniaíá [*amitti, et funditus extirpari*] *ModrzBaz* 9.

W przeni (35) : *RejPs* 59v, 148; Nie tákci złoŹciwym ludziom fortunić fie będye/ Bo tych Źpráwy y poŹtępki niŹczyć muŹzá wŹzędzye *LubPs* By, R3v; iż gdy by winá niebyłá braná/ powaŹnoŹć y wćiwoŹć Sádu niŹczáláby. *GroicPorz* c4; *RejWiz* 7; *BibRadz Ps* 90/9; *BielKron* 265v; *Bellum senescit, NiŹczeye*. *Mącz* 24a; *Leges consenesunt, Práwá niŹczeyeá*. *Mącz* 382c; *Evanescit spes, Leći o ziemię nádzieyá/ niŹczeye*. *Mącz* 475b, 262b [2 r.], 382b [2 r.], [407]c; *GrzegŚm* 3 marg; *WujJudConf* 261; *RejPosRozpr* c3v; że dziŹieyŹszych ćzáłow zacnoŹć á powagá práwie wŹzytkich Źtanow niŹczieie á lekce powaŹona bywa *RejPosWstaw* 42, [41²]; *MycPrz* I B2v; *ModrzBaz* 9, 109v; Iáko woŹk pŹynie kiedy Źłónce grzeie/ Tá k moie ferce w teŹknicy niŹczieie. *KochPs* 31; Regułá S. FránciŹzka ćzáłzow [!] tych S. Bernárdyná nie co byłá słábieć/ zwłáŹczá około chowánia wboŹtwá/ y do przeŹtrzeńŹzey Źię drogi chylić poczęłá/ y pomału niŹczyć *SkarŻyw* 463, 363; *NiemObr* 71, 161, 164, 165; *ActReg* 149; *GrabowSet* L2, Q2; Abowiem áż do dziŹieyŹszego dnia táż zaŹłoná w czytánium Źtáregó TeŹtámentu trwa nie będyć odkryta (poniewaŹ w ChriŹtuŹie niŹczieie [*Quoniam in Christo evacuatur*]:) *WujNT* 2.*Cor* 3/14.

Synonimy: drobnieć, ginąć, mdleć, psować się, schnąć, schodzić, starzeć się, ustawać, więdnąć.

Formacje współrdzenne cf NISZCZYĆ.

Cf NISZCZEJĄCY, NISZCZENIE